

Cíle geografického vzdělávání

E. Hofmann

Co je geografie?

- „Geografie se jeví jako obor s velmi širokým záběrem, než si dokážou mnozí z nás představit. Není jen o faktech a číslech. Geografie se zabývá prostorové modely a procesy. Je například i o hranicích, jádrových oblastech a periferiích, o turistech, teroristech a uprchlících, o obchodě, jídle, oblečení, drogách a digitálních údajích, o růstu obyvatelstva, patří tam i El Nino, tsunami nebo zemětřesení. Je to fascinující příběh o neustále se měnícím světě. Bez znalostí z geografie nevíte kde jste...“.

(Z úvodu k mezinárodní zeměpisné olympiádě „iGeo“ <http://geoolympiad.org>.)

Co je zeměpis?

- *Zeměpis je předmět, který se snaží charakterizovat různá území včetně rozmístění lidí, jevů a událostí. Studuje interakce mezi člověkem a prostředím v různých podmínkách. Charakteristická je především její obsahová a metodická šíře, přejímání poznatků různých oborů přírodních a sociálních věd a její zájem na budoucím utváření vztahů mezi lidmi a prostředím.“ (Kühnlová 1996, s. 48.)*

Cíle geografického vzdělávání s oporou o RVP ZV

Cíle procházející napříč vzděláváním.

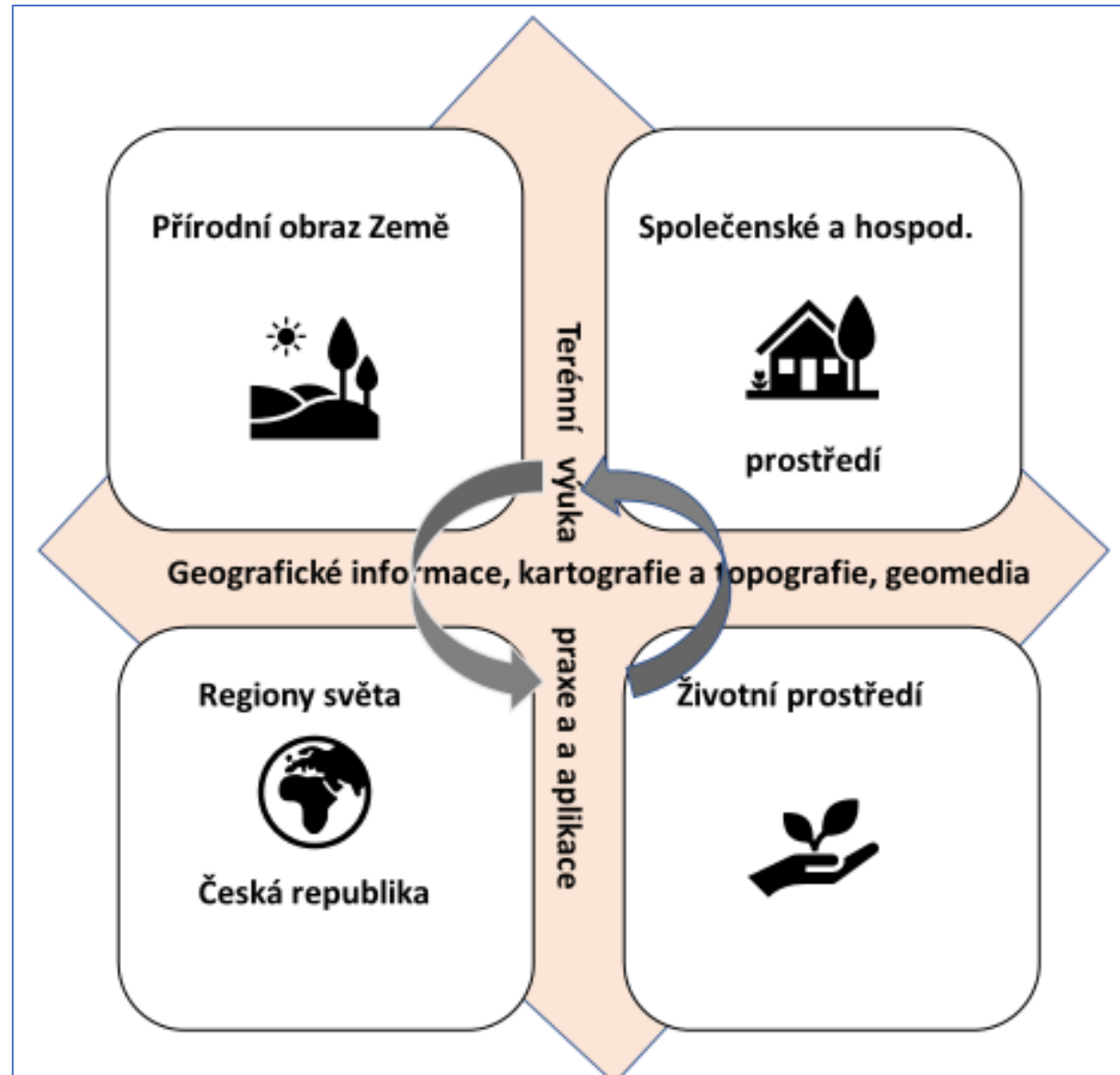
- umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení;
- podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů;
- vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci;
- rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých;
- připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti;
- vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě;
- učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný;
- vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi;
- pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci;
- pomáhat žákům orientovat se v digitálním prostředí a vést je k bezpečnému, sebejistému, kritickému a tvořivému využívání digitálních technologií při práci, při učení, ve volném čase i při zapojování do společnosti a občanského života.

Cíle vycházející z oboru geografie.

Člověk a příroda / Fyzika; Chemie; Přírodopis; Zeměpis

- Geografické zdroje dat, kartografie a topografie
- Přírodní obraz Země
- Společenské a hospodářské prostředí
- Regiony světa
- Česká republika
- Životní prostředí
- Terénní výuka, praxe a aplikace

Obecné cíle jsou pak rozvedené do kompetencí. Cíle geografického vzdělávání pak do očekávaných výstupů.

Tematické okruhy - charakteristika

- **Přírodní obraz Země a Společenské a hospodářské prostředí.** Oba tyto okruhy pak tvoří základní stavební kameny jednotlivých míst a regionů na Zemi, které si lidé vymezují pro to, aby je mohli lépe poznat. To je předmětem tematických okruhů **Regiony světa a Česká republika.**

Tematické okruhy - charakteristika

- Každé místo na Zemi prošlo a prochází svým specifickým vývojem a zeměpis by měl žákům zprostředkovat, jak se mění přírodní prostředí těchto míst a jak jsou ovlivňována činností člověka a naopak. Tyto vztahy řeší tematický okruh **Životní prostředí**.

Tematické okruhy - charakteristika

- Všechny informace, které geografové o Zemi získávají ze široké škály vědních oborů pak dále řeší okruh **Geografické zdroje dat, kartografie a topografie** a tvoří techniky sběru, třídění, analýzy, interpretace a hodnocení dat, které se vztahují ke zkoumání Země. Zejména **Kartografie**, která je samostatnou vědní disciplínou, je **VÝKLADNÍ SKŘÍŇÍ GEOGRAFIE (ZEMĚPISU)**.

Tematické okruhy - charakteristika

- **Terénní výuka, praxe a aplikace** dává výuce zeměpisu smysl, protože dává možnosti procvičit v terénu většinu toho, co se žáci naučí ve třídě. Je to nekonečně velká laboratoř, kde se dále žáci naučí sbírat primární data a hledat tak samostatně odpovědi na geografické otázky. Správně vedená a navazující činnost v terénu dokáže žákům zprostředkovat jednu z nejdůležitějších funkcí geografie, kterou je organizace a řízení prostoru.

Tematické okruhy - charakteristika

Propojení, vzájemné souvislosti.

GEOGRAFICKÉ ZDROJE DAT, KARTOGRAFIE A
TOPOGRAFIE + OSTAT. GFOMFDIA 7-9-1

z-9-1-01 organizuje a přiměřeně hodnotí geografické informace a zdroje dat z dostupných kartografických produktů a elaborátů, z grafů, diagramů, statistických a dalších informačních zdrojů; z-9-1-02 používá s porozuměním základní geografickou, topografickou a kartografickou terminologii; z-9-1-03 přiměřeně hodnotí geografické objekty, jevy a procesy v krajině sféry, jejich určité pravidelnosti, zákonitosti a odlišnosti, jejich vzájemnou souvislost a podmíněnost, rozeznává hranice (bariéry) mezi podstatnými prostorovými složkami v krajině; z-9-1-04 vytváří a využívá osobní myšlenková (mentální) schémata a myšlenkové (mentální) mapy pro orientaci v konkrétních regionech, pro prostorové vnímání a hodnocení míst, objektů, jevů a procesů v nich, pro vytváření postav k okolnímu světu; z-9-2-01 zhodnotí postavení Země ve vesmíru a srovnává podstatné vlastnosti Země s ostatními tělesy sluneční soustavy; z-9-2-02 prokáže na konkrétních příkladech tvar planety Země, zhodnotí důsledky pohybů Země na život lidí a organismů; z-9-2-03 rozlišuje a porovnává složky a prvky přírodní sféry, jejich vzájemnou souvislost a podmíněnost, rozeznává, pojmenuje a klasifikuje tvary zemského povrchu; z-9-2-04 porovná působení vnitřních a vnějších procesů v přírodní sféře a jejich vliv na přírodu a na lidskou společnost; z-9-3-01 rozlišuje zásadní přírodní a společenské atributy jako kritéria pro vymezení, ohraničení a lokalizaci regionů světa; z-9-3-02 lokalizuje na mapách světadílů, oceány a makroregiony světa podle zvolených kritérií, srovnává jejich postavení, rozvojová jádra a periferní zóny; z-9-3-03 porovnává a přiměřeně hodnotí polohu, rozlohu, přírodní, kulturní, společenské, politické a hospodářské poměry, zvláštnosti a podobnosti, potenciál a bariéry jednotlivých světadílů, oceánů, vybraných makroregionů světa a vybraných (modelových) států; z-9-3-04 zvažuje, jaké změny ve vybraných regionech světa nastaly, nastávají, mohou nastat a co je příčinou zásadních změn v nich; z-9-4-01 posoudí na přiměřené úrovni prostorovou organizaci světové populace, její rozložení, strukturu, růst, pohyby a dynamiku růstu a pohybů, zhodnotí na vybraných příkladech n OV, ŽÁK: iturního světa; z-9-4-02 posoudí, jak přírodní podmínky souvisejí s funkcí lidského sídla, pojmenuje obecné základní geografické prvky světa; z-9-4-03 zhodnotí přiměřeně strukturu, složky a funkce světového hospodářství, lokalizuje na mapách hlavní světové surovinové a energetické zdroje; z-9-4-04 porovnává předpoklady a hlavní faktory pro územní rozmístění hospodářských aktivit; z-9-4-05 porovnává státy světa a zájmové integrace států světa na základě podobných a odlišných znaků; z-9-4-06 lokalizuje na mapách jednotlivých světadílů hlavní aktuální geopolitické změny a politické problémy v konkrétních světových regionech; z-9-5-01 porovnává různé krajiny jako součást pevninské části krajině sféry, rozlišuje na konkrétních příkladech specifické znaky a funkce krajiny; z-9-5-02 uvádí konkrétní příklady přírodních a kulturních krajiných složek a prvků, prostorové rozmístění hlavních ekosystémů (biomů); z-9-5-03 uvádí na vybraných příkladech závažné důsledky a rizika přírodních a společenských vlivů na životní prostředí; z-9-6-01 vymezi a lokalizuje místní oblast (region) podle bydliště nebo školy; z-9-6-02 hodnotí na přiměřené úrovni přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu, možnosti dalšího rozvoje, přiměřeně analyzuje vazby místního regionu k vyšším územním celkům; z-9-6-03 hodnotí a porovnává na přiměřené úrovni polohu, přírodní poměry, přírodní zdroje, lidský a hospodářský potenciál České republiky v evropském a světovém kontextu; z-9-6-04 lokalizuje na mapách jednotlivé kraje České republiky a hlavní jádrové a periferní oblasti z hlediska osídlení a hospodářských aktivit; z-9-6-05 uvádí příklady účasti a působnosti České republiky ve světových mezinárodních a nadnárodních institucích, organizacích a integracích států; z-9-7-01 ovládá základy praktické topografie a orientace v terénu; z-9-7-02 aplikuje v terénu praktické postupy při pozorování, zobrazování a hodnocení krajiny; z-9-7-03 uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu a pobytu v krajině, uplatňuje v modelových situacích zásady bezpečného chování a jednání při mimořádných událostech.

PŘÍRODNÍ OBRAZ ZEMĚ
Z-9-2

REGIONY SVĚTA Z-9-3

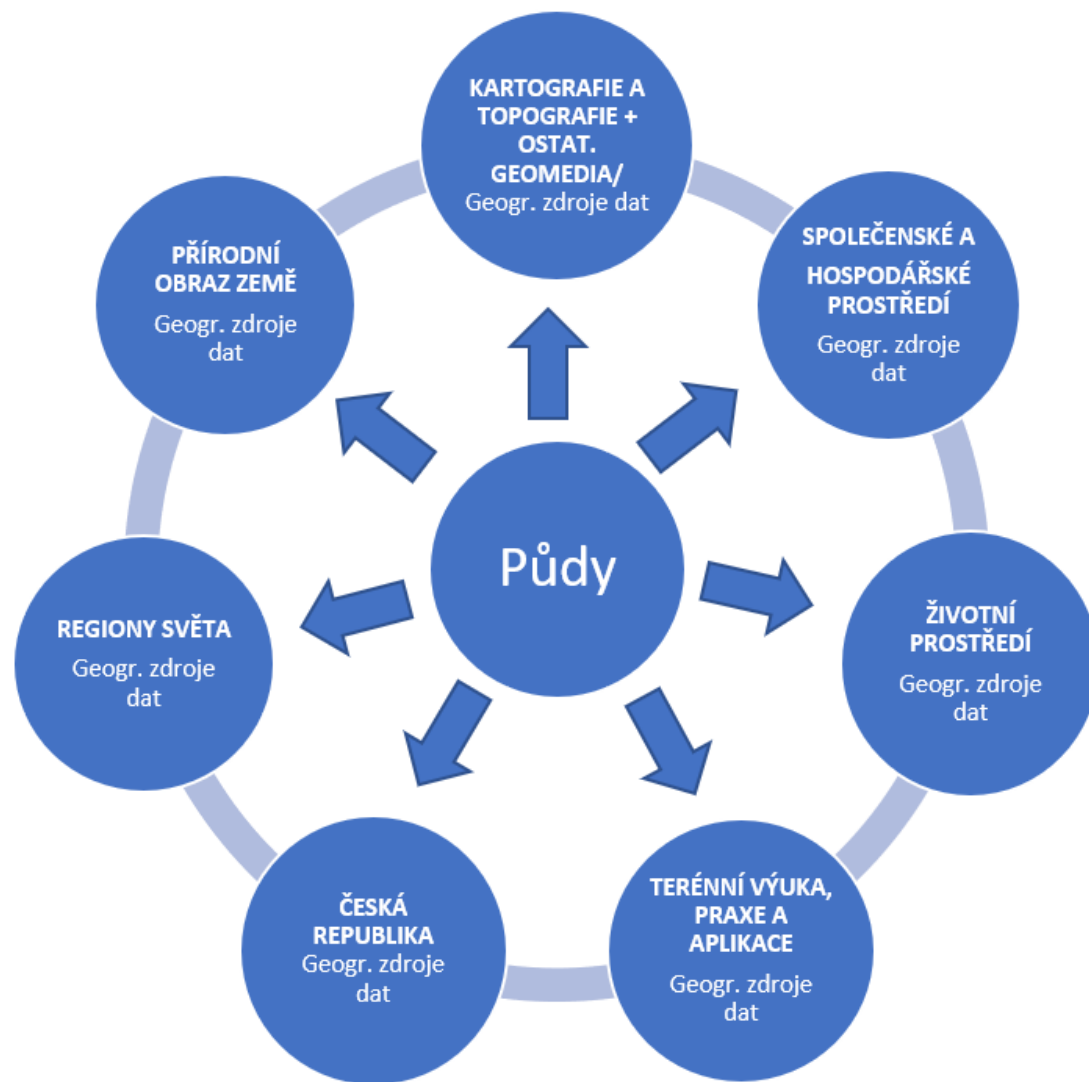
ČESKÁ REPUBLIKA Z-9-6

TERÉNNÍ VÝUKA, PRAXE A APLIKACE Z-9-7

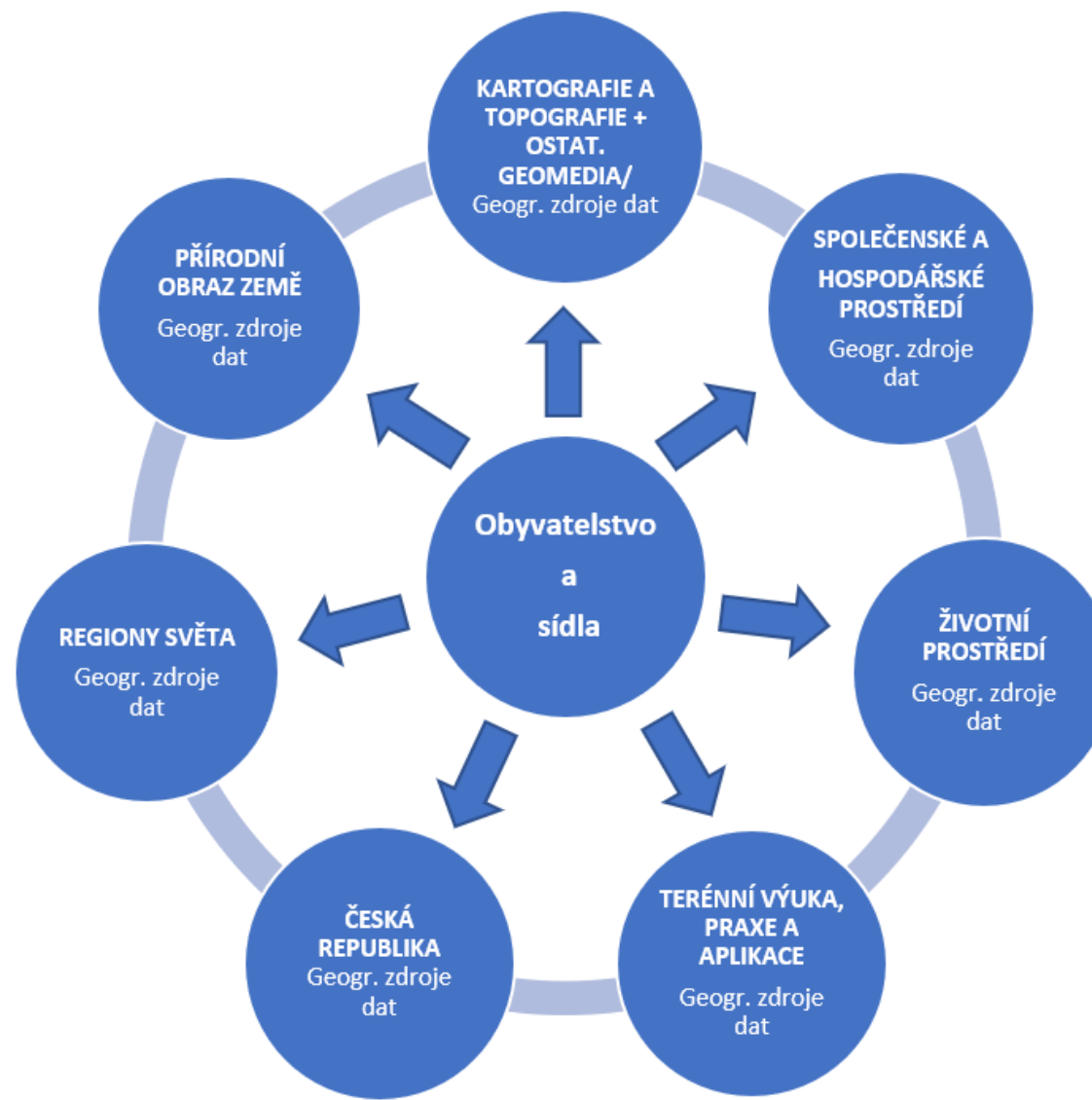
SPOLEČENSKÉ A
HOSPODÁŘSKÉ
PROSTŘEDÍ Z-9-4

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ
Z-9-5

- Schéma znázorňuje skutečnost, že ačkoliv učivo o půdách spadá do tematického okruhu Přírodní obraz Země, má nutně další aspekty, které souvisejí s ostatními tematickými okruhy. Především má **přírodní aspekt** (odborný založený na pedologii), **regionální aspekt** (půdy jsou na různých místech různé, to posunuje pedologii směrem k pedogeografii). Má aspekt **společensko-ekonomický**, půda je základ pro zemědělství a výživu obyvatelstva, má aspekt **environmentální** – dochází k jejímu znehodnocení a různému způsobu využívání. K půdě existuje **množství dat** a na půdě si procvičíme **mapové dovednosti** při práci s tematickými mapami a můžeme procvičit **i práci s GIS**. Pokud si tyto skutečnosti uvědomíme, pak nemusíme začínat výuku o půdách v 6. ročníku jen na odborném základě, ale nejdříve se s žáky můžeme zaměřit na to, co půda člověku dává a jak se k ní člověk na různých místech chová. Viz Powerpointová prezentace v IS MUNI – Půdy. Vhodným doplněním a rozšířením výuky o tomto tématu je pak terénní výuka, viz Svobodová, Mísařová a kol., 2019).

- Schéma ukazuje provázanost tématu ze socioekonomické geografie – obyvatelstvo a sídla. Téma v RVP ZV spadá do tematického okruhu Společenské a hospodářské prostředí a má automaticky opět aspekty ostatních tematických okruhů. Podobně na tom jsou i další témata z ostatních okruhů předmětu zeměpis v RVP ZV. Pokud se dostaneme k výuce Regionů světa, pak opět tyto regiony mají aspekty společensko-ekonomické, environmentální, přírodní, vyžadují znalosti o jednotlivých regionech. Vzájemné vztahy člověka a přírody se dají procvičovat prostřednictvím různých druhů map a dokumentovat na velkém množství informací. Důležité si je uvědomit, že zeměpis je především o místech a v obecných geografických disciplínách jsou proto důležité příklady z různých úrovní (lokální, regionální, globální...), a tím se i v této části geografie pohybujeme v regionech, přeneseně v regionální geografii. **Nezačínáme výuku regionální geografie až při výuce tematického celku Regiony světa a České republiky!** Stejně tak povědomí o regionální geografii České republiky, a hlavně poznání místního regionu řešíme tvorbou portfolia o místě bydliště už od šesté třídy a pokračujeme v tom až do deváté třídy.

Objectives – cíle GV

- Objectives představují konkrétní cíle, jsou nejbližší cílům jednotlivých předmětů a dají se naplňovat prostřednictvím obsahu jednotlivých předmětů
- Pro vyučovací předmět geografie (zeměpis) jsou definovány v Mezinárodní chartě geografického vzdělávání IGU a v Geography Today
- Objectives jsou rozděleny na:
 - Vědomosti (znát)
 - Dovednosti (aplikovat)
 - Postoje (hodnotit)

Znalosti a porozumění

- Umět zařadit národní i mezinárodní události do regionálně geografického rámce a chápat základní územní vztahy.
- Znat nejdůležitější přírodní systémy na Zemi (reliéf, půdy, vodstvo, klima, vegetaci) a chápat vnitřní a vnější vztahy ekosystémů.
- Znat nejdůležitější socioekonomické systémy (zemědělství, sídla, dopravu, průmysl, obchod, energie, obyvatelstvo atd.) jednak za účelem pochopení vlivu přírodních podmínek na činnost člověka a jednak za účelem pochopení vzniku rozdílných kulturních, náboženských, technických, hospodářských, politických a rozmanitých ekologických systémů.
- Seznámit se se životem různých národů a společností žijících na Zemi a ocenit kulturní bohatství lidstva.
- Rozumět strukturám a procesům ve vlastní zemi a místním regionu jako prostoru denního života.
- Chápat výzvy i šance týkající se globálních problémů lidstva.

Znalosti a porozumění

Poloha a rozšíření - lidé žijí na Zemi v místech s rozdílnou absolutní a relativní geografickou polohou...

Místo a prostor - každý prostor má vlastní přírodní a kulturní charakter...

Vztahy mezi člověkem a prostředím - lidé využívají prostředí v němž žijí různými způsoby...

Prostorové interakce- zdroje jsou na Zemi rozloženy nerovnoměrně...

Region - regiony jsou území vymezená pomocí různých kritérií...

Systemy – interakce mezi různými složkami prostředí...

Ochrana ŽP - nezbytnost chránit životní prostředí...

Změna - přítomnost má své kořeny v minulosti...

Konflikt - žijeme ve světě plném konfliktů, které se lidé snaží řešit různými způsoby...

Plánování - v úvahu je nutné brát i dopad plánované změny na životní prostředí...

Nerovnost – třídní, rasová - existuje všude ve světě spolu s nerovnoměrným rozmístěním moci a bohatství...

Politická moc - člověk a skupiny lidí jsou schopni ovlivňovat dění doma i ve světě...

Migrace - lidé se pohybují mezi státy i uvnitř státu...

Soustředění / rozptyl - každá oblast má svoji určitou atraktivitu...

Sítě, uzly - příklad dopravního spojení mezi místy v určité oblasti...

Chování - přístupy, hodnoty a chování lidí, kteří dělají určitá rozhodnutí...

Měřítko / vzdálenost - různé situace mohou být sledovány z různých hledisek...

Podobnost / rozdílnost - rozdíly - etnické, sociální, kulturní.../ podobnost - potřeba lásky, přátelství...

Předvídání - je možné a dokonce nutné předvídat určité prostorové změny a procesy...

Ekonomický rozvoj - všude jsou patrné rozdíly v ekonomickém rozvoji...

Dovednosti

- Využívat slovních, obrazových, kvantitativních a symbolických zdrojů geografických informací (texty, obrázky, grafy, tabulky, schémata, mapy).
- Umět aplikovat metody pozorování, mapování v terénu, rozhovor, interpretace druhotných zdrojů a statistických podkladů.
- Využívat vlastních komunikativních, intelektuálních, praktických a sociálních dovedností k zodpovězení různých geografických otázek místního, národního i mezinárodního charakteru.
- Tyto aktivní způsoby poznávání umožňují: klást si otázky a objevovat problémy, sbírat a třídit informace, zpracovávat, interpretovat a hodnotit data, generalizovat, dopracovat se k určitým pravidelnostem, pravidelnosti aplikovat, vytvářet si vlastní názory, formulovat vlastní hodnocení, řešit problémy, umět spolupracovat při skupinové práci, v jednání uplatňovat vlastní názory a postoje.

Postoje, hodnoty a chování

- K zájmu o prostředí v němž žijí i o mnohotvárnosti přírodních a kulturních jevů na Zemi,
- k schopnosti ocenit krásu přírody i rozmanitost podmínek života lidí na Zemi,
- k pocitu odpovědnosti za zachování životního prostředí pro budoucí generace,
- k chápání významu hodnot a postojů člověka v procesu rozhodování,
- k ochotě přiměřeně uplatňovat své geografické vědomosti a dovednosti v zaměstnání a osobním i ve veřejném životě.
- k respektování rovnoprávnosti všech lidí,
- k angažování při řešení místních, regionálních, národních i mezinárodních problémů podle Všeobecné deklarace lidských práv.

Výuka zeměpisu má také velký význam pro výchovu k mezinárodnímu porozumění, environmentální výchovu a prolíná s občanskou výchovou